

що освіта завжди має дві сторони – досконалість вченого і досконалість людську, яка є внутрішньою стороною освіти, філософ підкреслює що без такого синтезу освіта стає однобічною. «Але в цьому явищі полягає глибока неповага людини до самої себе. Якщо людина задовольняється однобічною освітою лише тому, що цього вимагає суспільство, то вона приносить зайву жертву, а отже, не поважає себе» [5, с. 531].

Таким чином, виходячи з тенденцій, які мали місце в європейській та імперській культурі й освіті, представники Київської духовної академії наголошують на значенні освіти в розвитку і становленні особистості (а не фахівця!). Для цього вона повинна відповідати духові вітчизняної культури, бути побудована на ідеї людини та мати на меті формування цілісного знання, що ґрунтується на синтезі наукових, філософських і релігійних істин. Центральну роль у цій тріаді вони відводять філософії як складовій, що надає досконалості фаховій освіті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гогоцкий С. С. Краткое обозрение педагогики или науки воспитательного образования // Гогоцкий Сильвестр Сильвестрович. Издание в 3-х томах. Т. 2. Педагогика. Луганск: «Элтон-2», 2010. С. 61 – 176.
2. Гогоцкий С.С. Речь об историческом развитии воспитания у примечательнейших народов древнего мира // Гогоцкий Сильвестр Сильвестрович. Издание в 3-х томах. Т. 2. Педагогика. Луганск: «Элтон-2», 2010. С. 177 – 283.
3. Поперечная Г. А. Христианско-гуманистическое содержание педагогики Памфила Юркевича // Юркевич П. Д. Сочинения в 3 т. Т. 1. Мелитополь: ФЛП Однорог Т. В., МГПУ, НПУ, 2018. С. 5 – 27.
4. Юркевич П. Д. Идеи и факты из истории педагогики // ЖМНП. Сентябрь, 1870. Часть СXLXI. Отд. 3. С. 1 – 42, ЖМНП. Октябрь, 1870. Часть СXLXI. Отд. 3. С. 127 – 188.
5. Юркевич П. Д. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник. Київ: Ред. журналу «Український Світ», 2000. 756 с.
6. Юркевич П. Д. План и силы для первоначальной школы. // ЖМНП. Март, 1870. Часть СXLVIII – С-Пб, 1870. С. 1 – 29, 95 – 123.
7. Юркевич П. Д. Разум по учению Платона и опыт по учению Канта. // П. Д. Юркевич. Философские произведения. Москва: «Правда», 1990. С. 466 – 529.

ЛЮБОВ ЯК ГОЛОВНА ЦІННІСТЬ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ

Галина ГРУЦЬ

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Якщо ми звернемося до християнської традиції, то в її літературних пам'ятках – чотирьох Євангеліях – зафіксовано, що родова потреба особистості в морально-духовній довершеності була єдиною домінантою самовдосконалення на основі християнської моралі. Аналізуючи зміст «Творіння Отців церкви» (патристики) – чотирьох Євангелій, науковці виявили суголосність морально-духовних норм поведінки особистості, закодovаних у християнській традиції, з гуманістичними принципами розвитку сучасної освіти. У результаті їх зіставлення з'ясовано, що багато християнських заповідей не втратили своєї актуальності й досі, а тому їх доконче потрібно включати у зміст сучасної освітньої парадигми не лише декларативно, а й діяльнісно, як умотивовані потреби гармонізації особистості, які спроможні надати їй більш глибокого життєвого сенсу та значення.

Основні теологічні положення, виражені у формі моральних заповідей, мали б стати підґрунтям змісту гуманітарної освіти, зокрема, принципів гуманізації та гуманітаризації. У нашій статті ми зупинимося на цінності любові.

Тему любові вивчали різні психологічні школи: психодинамічний напрямок (З. Фройд, К. Г. Юнг, А. Адлер, К. Хорні, Е. Еріксон, Е. Фромм, Е. Берн), гештальт-психологія (І. Польштер, М. Польштер, Дж. Рейноутер), біхевіоризм та необіхевіоризм (Б. Ф. Скінер, С. Дак, Дж. Харві, Дж. Флойд, М. Кларк, Дж. Мілс, С. Каслер), когнітивна психологія (С. Шехтер, Е. Уолтер, Д. Даттон, А. Арон, Д. Лі, Л. Кемерон-Бендлер), гуманістична психологія (А. Г. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), біологізаторський напрямок (В. Дольник, Й. Лейбович), соціально-психологічний напрямок (Т. Кемпер, З. Рубін, В. І. Мустейн, Е. Уолстер, Б. Уолстер, Р. Дж. Стенберг, Р. Мей), а також вітчизняні психологи (Л. Я. Гозман, А. Афанасьєв, В. І. М'ясищєв, М. Т. Кузнецов, В. Ф. Прісняков та Л. М. Пріснякова). Класифікацією видів любові займалися такі вчені, як Е. Хатфільд, А. Афанасьєв, Р. Мей, Е. Фромм, Т. Кемпер, С. Уотс та П. Стеннер, Джон Алан Лі, Роберт Дж. Стернберг та інші. Найбільш відома систематизація типів любові належить канадському психологу і соціологу Джону Алану Лі. Він описав шість типів любові, означивши їх грецькими термінами: агапе, сторге, прагма, манія, людус і ерос. Вони частково залежать від темпераменту людини, хоча має значення й рівень її духовної зрілості та виховання:

1. Любов-агапе зосереджена на «ти», вона сповнена альтруїзму й обожнювання, вона терпляча, добра, постійна й емпатійна. Той, хто любить так, готовий пробачити все. Агапе заснована на традиційному християнському погляді й асоціюється з Ісусом Христом.

2. Любов-сторге – міцний і стійкий тип любові, яка схожа на материнську ніжність, розуміння, опіку, заступництво. Вона витримує будь-які випробування, може перенести навіть довгу розлуку (давнім прообразом сторге є любов Пенелопи й Одиссея).

3. Любов-прагма – врівноважена й в певному сенсі «практична» любов. Прагма – це не лише тип любові, а й спосіб її здобуття: люблячий підбирає партнера, виходячи з добре продуманих вимог до нього. Коли відповідний кандидат знайдений і досягнуте взаєморозуміння, прагмічна любов розвивається в більш сильне і глибоке почуття.

4. Манія – бурхливе й всеохопне почуття. Воно асоціюється з божевільям і сум'яттям. Закоханий постійно охоплений прагненням «вимагати знаків любові та уваги з боку коханого». У цьому стані екстатичні сплески перемежуються із зануреннями у відчай. Таке відчуття подібне до «американських гірок»: круті запаморочливі підйоми і спуски ведуть до раптового й стрімкого завершення стосунків.

5. Людус – різновид почуття, яке нагадує флірт. За цією схемою коханці легко втягуються в гру та, як правило, не вимагають один від одного будь-яких серйозних зобов'язань.

6. Ерос – тип кохання, який ґрунтується на фізичному потягові й має потужний сексуальний магнетизм. Еротичне кохання швидко спалахує, однак триває недовго і швидко згасає. У деяких випадках воно може перетворитися на глибоке, тривале почуття.

Упродовж століть над глибинами цієї цінності розважали також філософи, богослови, письменники, поети, однак ця тема й досі залишається невичерпною, завжди актуальною і цікавою. Американський психолог і психоаналітик Е. Фромм писав: «Без любові людство не проіснувало б жодного дня» [5]. Подібно про животворну силу любові висловлювався і французький письменник Ф. Моріак, пишучи: «Якщо в тобі не буде любові, багато людей поруч із тобою помруть від холоду». Із тривогою спостерігаючи за тим, як серед сучасної молоді зростає кількість осіб, які, втративши життєві орієнтири, зійшли на манівці, педагоги, соціологи, психологи окреслюють це явище як трагічний «продукт» дефіциту любові в сім'ях та інших соціальних середовищах.

Слово «любов» неоднозначне. У тлумачних, енциклопедичних, філософських і психологічних словниках «любов» визначається через такі поняття, як «почуття», «ставлення», «стан психіки», «прагнення», «потяг», «емоція», «схильність». У всіх дефініціях любові підкреслюється така її характеристика, як спрямованість: деякі поняття, через які трактується любов, самі по собі припускають наявність суб'єкта та об'єкта, в низці визначень спрямованість підкреслюється підрядними конструкціями. У багатьох інтерпретаціях містяться фактори, які зумовлюють виникнення любові: сексуальні інстинкти,

статевий потяг, подяка за турботу, звичка співжиття, взаємна симпатія, близькість. У деяких визначеннях підкреслюються такі характеристики любові, як інтенсивність і стійкість.

Психологічний словник трактує любов як високий ступінь емоційного позитивного ставлення, що виділяє об'єкт з-поміж інших і ставить його в центр життєвих потреб та інтересів суб'єкта (любов до батьків, до дітей, до музики, літератури, тварин і т. ін.). Отже, любов – інтенсивне, напружене і стійке відчуття суб'єкта, фізіологічно зумовлене сексуальними потребами, виражається в соціально сформованому прагненні бути з максимальною повнотою представленим у життєдіяльності іншої людини таким чином, щоб розбуджувати в ній потребу у відповідному почутті такої ж інтенсивності, напруженості й стійкості [7].

У християнській релігійній традиції поняття любові виявляється ширшим за обсягом, ніж у сучасній психології. Воно як поняття ширше за обсягом, ніж знання, і ширше за змістом, ніж феномен віри. Крім того, любов у християнській традиції багатовимірна, точніше, – чотиривимірна. Так, у «Посланні до Ефесян» говориться: «і щоб Христос вірою оселився у серцях ваших, а ви, закорінені й утверджені в любові, спромоглися зрозуміти з усіма святими, яка її ширина, довжина, глибина і висота» [2, III, 17 – 19]. Тут уже йдеться про чотиривимірний феномен любові, розуміння якого утруднене через обмеженість тривимірного сприйняття людиною фізичної реальності. Отже, вища форма прояву любові трансцендентна, метафізична. Зрештою, на таких феноменальних іпостасях, як віра, надія і любов, тримаються всі християнські заповіді. Афанасій Олександрійський [Т. 5, С. 483], Григорій Богослов [Т. 5, С. 445], Климент Олександрійський [Стромати 4, С. 22], Григорій Ніський [Т.2, С. 443] стверджували, що Бог є любов, і хто перебуває в любові, перебуває в Бозі, і Бог у ньому, тому кожен, хто любить, родився від Бога і знає Бога. Якщо людина дійсно повірить, що вона творіння, яке постало з акту Божої могутності, з надміру Господньої любові та є подібною до Творця, то ця істина не лише надаватиме сенс її життю, але й окреслить способи й засоби його реалізації. Ось чому так важливо у виховній роботі зі студентською молоддю передовсім плекати й розвивати почуття любові як епіфеномену людського буття.

Отже, важливим засобом виховання студентів є моральний закон, що був даний Всевишнім і викладений у десяти заповідях, які відзначаються гідністю, святістю й чистотою. Ісус Христос, узагальнивши їх, звів до двох фундаментальних методологічних тез: «Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою. Це найбільша й найперша заповідь. А друга співзвучна з нею: «Люби свого ближнього, як самого себе. На двох оцих заповідях увесь Закон і Пророки стоять» [2, Мт., 22:36-40]. Любов є необхідною умовою вічного життя, тобто спасіння, а також необхідною умовою миру й щастя на землі. Безцінними вартостями є й віра, й надія, але «найбільша з них – любов», – каже святий апостол Павло [2, 1 Кор., 13, 13].

Аналізуючи заповідь «Возлюби Господа Бога свого всім серцем своїм, усією душею своєю і всією думкою своєю», насамперед звертаємося до постаті Ісуса Христа. Значну увагу приділяємо дослідженню способу життя та особистісних якостей Ісуса як живого прикладу для наслідування в процесі самовиховання студентів, що корелює із сучасними вимогами до гуманістичної особистості педагога-вихователя. Гуманізм Ісуса зробив його піднесено цілісною особистістю, наділеною досконалими здібностями. Його людські якості є тими рисами, на яких може базуватися мотивація до розвитку гуманістичних якостей у студентів. Однак «наслідування Христа не можна розуміти як копіювання земного життя Його. Це є наслідування духу Його життя і вчення, що відбиті в першу чергу в св. Євангелії» [3]. Наслідуючи Ісуса Христа, кожен повинен виконувати своє призначення, відповідально ставитися до своїх обов'язків, розвивати здібності та задатки, творити власний дух.

Важливо усвідомити, що найвищим елементом і фактором фундаментальної любові є готовність до самопожертви й жертви задля відкритої та означеної цінності – передусім особистісної. Е. Фромм, зокрема, наголошує, що коли віддаємо спочатку якусь вартісну частинку себе, а згодом і всього себе, то це, власне, і є вершиною справжньої любові. При

цьому він цитує Євангеліє від св. Йоана: «Ніхто не спроможний любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає»[5]. На таку жертву пішов Ісус, тобто віддав усього себе за грішних людей, засвідчивши тим самим, що полюбив їх найвищою і найбільшою любов'ю: «... Полюбив їх до кінця» [2, Йо. 13, 1].

У головній заповіді йдеться не лише про любов до Бога, але й про любов до ближнього, що на перший погляд може здатися якоюсь мірою збитковою порадою, оскільки ігнорується любов до далекого, тобто до всіх. Але це тільки на перший погляд. Насправді ж тут спеціально «поставлений акцент на ближньому», оскільки кожен з нас стикається у взаєминах із близькими як безпосередніми співучасниками буття; зазвичай саме від них ми отримуємо зло та страждання. Із далекими ж реально ми не стикаємося, а тому акцентувати увагу на любові до них неефективно. Треба полюбити того, хто поруч з тобою, хто, можливо, на твою доброту відповідає злом через свою духовну спустошеність. Любячи того, кого любити начебто немає за що, людина перевищує себе, свій егоїзм і перериває ланцюжок породження зла злом, який діє за принципом «подібне породжує подібне».

Один із основоположних сучасних методологічних принципів гуманізації виховання конкретизує цю християнську заповідь: «Дитина повинна отримувати щоденну дозу безумовної любові від свого вчителя, що передбачає позитивне ставлення до її особистості» [6, с. 321]. Гуманістична педагогіка вбачає в молодій людині високорозвинену сутність, яка потребує лише допомоги, методичного супроводу задля успішної самореалізації в майбутньому. Засадничими постулатами гуманної освіти є заклики до створення можливостей для саморозвитку студентів, до створення необхідних умов для прояву їх здібностей, а не диктату з боку дорослих щодо шляху їхнього формування. Від гуманізації освіти значною мірою залежить інтелектуально-творчий потенціал особистості. Саме тому гуманітарна підготовка молоді повинна спрямовуватися на розвиток індивіда як активного й вольового суб'єкта, а також на збереження цілісності та гармонії внутрішнього світу людини.

Педагоги у вищій школі повинні, зокрема, усвідомлювати, що студенти володіють своїми власними силами й здібностями, прагнуть до індивідуального зростання, а не дошаблонів, що утвердилися в традиційній системі освіти. Зрештою глобалізаційні процеси також створюють певні загрози уніфікації, трафаретного розвитку особи. Уже сьогодні можна спостерігати за кардинальною зміною світогляду, психіки та способу мислення мільярдів людей, змушених включатися в життя «інформаційного простору». Відбувається так звана «масифікація» (поняття Г. Груць) свідомості. Протидіяти уніфікації особистості молоді людини за єдиним шаблоном потрібно за рахунок вивіщення духовної енергії особистості, потужної енергії любові, усвідомлення ідеї безумовної любові як підмурівка духовного розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришевський М. Й. Духовність – міра зрілості особистості // Педагогічна газета. 2006. № 1. С. 3.
2. Біблія або книги Святого Письма Старого і Нового Завіту. К.: Нове життя, 1992. 1087 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191 с.
4. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Х: КСД, 2016. 160 с.
5. Фромм Е. Мистецтво любові. Х : КСД, 2017. 192 с.
6. Шевченко Т.Т. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах. Вінниця, 2002. 430 с.
7. Duvnuj. Любов чи кохання? URL: <http://webcommunity.org.ua/2011/05/20/lyubov-chy-kohannya/>, 20.05.2011. Назва з екрана.